

ቀን - 26/06/2010 ዓ.ም

ዳኞች:- ዳኝ መላኩ

ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

ቀነዓ ቂጣታ

ተሾመ ሽፈራው

ፀሐይ መንክር

አመልካቾች:- 1. አቶ ረጋሣ ጉርሙ - } ጠበቃ አቶ ኃይሉ ቡራዩ }
 2. አቶ ፀጋዬ ገ/መንፈስ - } ጠበቃ አቶ አማራ ኑሪዬ } ቀረቡ

ተጠሪዎች:- 1. አቶ ተሾመ አፈወርቅ }
 2. ወ/ሮ ዘነበች ገ/መንፈስ - } ጠበቃ ዘነበ ፍቅሬ - ቀርቦዋል

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ የወል ይፍረስልኝ ጥያቄን መሠረት በማድረግ የተሰጠውን ፍርድ በመቃወም የቀረበን የሰበር አቤቱታ የሚመለከት ነው። ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሲሆን፤ ተጠሪዎች ከሳሽ አመልካቾች ደግሞ ተከሳሾች በመሆን ተከራክረዋል።

ተጠሪዎች በቀን 20/08/05 ዓ.ም ጽፈው ለፍርድ ቤቱ ያቀረቡት ክስ ይዘትም በአጭሩ፤ አመልካቾች የማይገባቸውን ጥቅም ለማግኘት የተጠሪዎችን በዕድሜ መግፋትና ነገሮችን የማመዛዘን አቅማቸው እየቀነሰ መሄድን በተለይም 1ኛ ተጠሪ ከ1994 ዓ.ም ጀምሮ ፓርኪንጎስ በሚባል የማስታወስ አቅምን በሚያሳጣ በሽታ በመጠቀም የአእምሮ እና የነርቭ በሽተኛ መሆኑን በመጠቀም እና 2ኛ ተጠሪን ደግሞ በከፍተኛ ሁኔታ በማሳመን

እና በማግኘት በቂ/ክ/ከተማ ወረዳ 2 ወ.ስጥ የሚገኘውን የቤ/ቁ/047/26 የሆነውን ቤት ነሐሴ 06 ቀን 1996 ዓ.ም እራሳቸው ባዘጋጁት የሽያጭ ወል ላይ ተጠሪዎችን አስፈርመው ግን በወሎ ላይ የተጠቀሰውን ገንዘብ ሳይከፍሉ የቤቱን ካርታ እና ተያያዥ ሰነዶችን መቀበላቸውን ጠቅሰው በተንኮል፣ ያልተገባ ተስፋ በመስጠት ወል ለመዋዋል ችሎታ በሌላቸው ሰዎች መካከል የተደረገው ወል ፈራሽ ነው ተብሎ ይወሰንልን የሚል ነው።

አመልካቾች ለቀረበባቸው ክስ በሰጡት መልስ፤ ወሎ ተደርጎ ከሁለት ዓመት በኋላ የቀረበው የወል ይፍረስልን ጥያቄ በይርጋ የሚታገድ መሆኑን ጠቅሰው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አንስተው የተከራከሩ ሲሆን፤ ፍሬ ነገሩን በተመለከተም ቀደም ሲል በመንደር የተጻፈውን የሽያጭ ወል ህጋዊ ለማድረግ በወልና ሰነዶች ማረጋገጫ ምዝገባ ጽ/ቤት መመዘገቡን እና ተጠሪዎች ገንዘቡን መቀበላቸውን እና 1ኛ ተጠሪ የአእምሮ በሽተኛ ነው በሚል ወሎ እንዲፈርስ የቀረበውም ዳኝነት ተቀባይነት የሌለው መሆኑን በመጥቀስ ክሱ ወድቅ ሆኖ ይወሰንላቸው ዘንድ ተከራክረዋል።

ጉዳዩ በመጀመሪያ የቀረበለት የፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤትም በዚህ መልኩ ከግራ ቀኝ የቀረበውን ክርክር እና ማስረጃ ከሰማ በኋላ፤ 1ኛ ተጠሪ ወሎ በተደረገበት ወቅት ነገሮችን የማገናዘብ እና የማስተዋል ችግር በሚያስከትል ፓርክንስንስ በሚባል በሽታ መጠቃታቸው በሕክምና ማስረጃ መረጋገጡን እና በወቅቱ ዕድሜያቸው በ90 ዓመት የሚጠጋ መሆኑ ሲታይ 1ኛ ተጠሪ ወሎን ያደረጉት ህጋዊ ወጤቱን ለማወቅ የሚያስችል ጤነኛ የአእምሮ ሁኔታ እና አቅም ሳይኖራቸው መሆኑን ጠቅሶ ወሎ ፈራሽ ነው በማለት ተጠሪዎች በወሎ ምክንያት የተቀበሉትን ብር 700,000.00 ለአመልካቾች እንዲመልሱ፣ አመልካቾችም ለወሎ መነሻ የሆነውን ቤት ለተጠሪዎች እንዲያስረክቡ ሲል ወስኗል። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤትም ይህንን አጽንቷል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚሁ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ሲሆን፤ አመልካቾች በቀን 21/06/09 ዓ.ም ተዘጋጅቶ በጠበቆቻቸው አማካይነት ባቀረቡት 5 ገጽ የሰበር አቤቱታ፤ 1ኛ ተጠሪ በዕድሜ መጃጃታቸው እንዲሁም የአእምሮ ጤና ችግር ያለባቸው እና ወሎም በጫና የተደረገ ስለመሆኑ ባልተረጋገጠበት ሁኔታ፣ በሌላ በኩል ተጠሪዎች የሽያጭ ወሎን ያደረጉት ወደወ እና ፈቅደው በሰነዶች ምዝገባ እና

ማረጋገጫ ጽ/ቤት በተረጋገጠ ወል ሆኖ እያለ ወሎ ተደርጎ ከሁለት ዓመት በኋላ የቀረበን የወል ይፍረስልኝ ጥያቄ በመቀበል ወሎ እንዲፈርስ በሚል በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመባቸው በመሆኑ ተሸረወ ይወሰንላቸዋል። ዘንድ ዳኝነት ጠይቀዋል።

አቤቱታወ ተመርምሮ ወሎ የተደረገው ተጠሪዎች በዕድሜ መጃጃት እና አእምሮ መታወክ ላይ በነበሩበት ወቅት ነው። በሚል ምክንያት ወሎ ተደርጎ ከሁለት ዓመት በኋላ የቀረበውን የወል ይፍረስልኝ ጥያቄ በመቀበል ወሎ እንዲፈርስ የተሰጠውን ወሳኔ አግባብነት ግራ ቀኝ በተገኙበት አከራክሮ ለመወሰን ሲባል መዝገቡ ለሰበር ችሎት የስቀርባል በመባሉ፣ ተጠሪዎች ቀርበው በቀን 15/09/09 ዓ.ም ተዘጋጅቶ በጠበቃቸው አማካይነት ባቀረቡት 9 ገጽ የጽሑፍ መልስ፤ 1ኛ ተጠሪ የማሰብ እና የማስታወስ አቅም በሚያሳጣ ፓርክንሰን በሚባል የአእምሮ ህመም ተጠቅቶ ባሉበት ወቅት ወሎ መደረጉ በመረጋገጡ በፍቃድ ጉድለት ምክንያት ወሎ እንዲፈርስ መደረጉ እና ክሱም በሁለት ዓመት ይርጋ ቀሪ ሊሆን የማይገባው መሆኑን በመጥቀስ የስር ፍርድ ቤት ወሳኔ ፀንቶ ይወሰንላቸዋል። ዘንድ ዳኝነት ጠይቀዋል። አመልካቾች በቀን 12/10/09 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የመልስ መልስ ቀርቦ ከመዝገቡ ጋር ተያይዟል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት በአጭሩ ከላይ የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎትም ለሰበር አቤቱታወ ምክንያት የሆነውን ወሳኔ መዝገቡን ለማስቀረብ ከተያዘው ጭብጥ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። ከግራ ቀኝ ክርክር ሂደት መገንዘብ የተቻለው ተጠሪዎች በስር ፍርድ ቤት ላቀረቡት ክስ መሠረት ያደረጉት ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቤት ሽያጭ ወል የተደረገው ተጠሪዎች በዕድሜ ጃጅተው ባሉበት ወቅት በተለይም 1ኛ ተጠሪ ፓርክንሰን በሚባል አእምሮን በሚያጠቃ በሽታ ተጠቅተው የወሎን ህጋዊ ወጤት ለማወቅ በሚያስችል ጤነኛ የአእምሮ ሁኔታ እና አቅም ሳይኖራቸው በመሆኑ ወሎ ሊፈርስ ይገባል በማለት ሲሆን፤ አመልካቾች በበኩላቸው ወሎ በህግ አግባብ የተደረገ በመሆኑ ሊፈርስ አይገባም በማለት የሚከራከሩ መሆኑን ነው።

በመሠረቱ ወል እንዲፈርስ ጥያቄ የሚያቀርብ ወገን ወሎ ሊፈርስ የሚችልበት በህግ ተቀባይነት ያለው ምክንያት ስለመኖሩ የማስረዳት ግዴታ ያለበት ሲሆን የወል

ይፍረስልኝ ጥያቄ የሚቀርብለት ፍርድ ቤትም ለወ.ሉ መፍረስ በምክንያትነት የተጠቀሰው ሁኔታ ወ.ሉ እንዲፈርስ ለማድረግ በህግ ተቀባይነት ያለው እና በቂ ምክንያት መሆን አለመሆኑን ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው የፍትሐብሔር ህጉ ድንጋጌዎች ጋር አገናዝቦ የማጣራት ግዴታ እንዳለበት ይታወቃል። በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት ተጠሪዎች ያቀረቡትን የወ.ል ይፍረስልኝ ጥያቄ በመቀበል ወ.ሉ እንዲፈርስ የመወሰኑን አግባብነት መመርመሩ ተገቢ ሆኖ ተገኝቷል።

ከክላቸው አጠቃላይ ይዘት መረዳት የሚቻለው ተጠሪዎች ለወ.ሉ መፍረስ የጠቀሱት መሠረታዊ ምክንያት ወ.ሉ በተደረገበት ወቅት ወ.ል ለማድረግ የሚያስችል ችሎታ የሌላቸው መሆኑን ነው። የስር ፍርድ ቤትም ወ.ሉ እንዲፈርስ ሲል ለደረሰበት ድምዳሜ በመሠረታዊነት የጠቀሰው ምክንያት ይህንን ስለመሆኑ ተመልክተናል። በርግጥ ህጋዊ ወ.ልን ለማቋቋም አስፈላጊ ከሆኑት ሁኔታዎች ውስጥ አንዱ ወ.ሉ ወ.ል ለማዋዋል ችሎታ ባላቸው ሰዎች መካከል የተደረገ መሆኑ ስለመሆኑ በህጉ አንቀጽ 1678(ሀ) ተመልክቷል። አንድ ሰው ወ.ል መዋዋልን ጨምሮ ሌሎች ህጋዊያን ተግባራትን (juridical acts) ለማከናወን ችሎታ የለውም ማለት ስለሚቻልባቸው ሁኔታዎች የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 2 ስለ ችሎታ በሚል ርዕስ ከአንቀጽ 192 ጀምሮ ባሉት አንቀጾቹ የሚደነግግ ሲሆን፤ ከአእምሮ ችግር ጋር በተያያዘ በህጉ አንቀጽ 339 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ስር ተመልክቷል። በዚህም መሠረት አንድ ወ.ል ከአእምሮ ጉድለት ጋር በተያያዘ ምክንያት ሊፈርስ የሚችለው የአእምሮ ጉድለቱ በግልጽ የታወቀ ሲሆን (notorious insanity) ወይም በፍርድ ክልከላ (judicially interdicted) ሲደረግ ስለመሆኑ በህጉ አንቀጽ 347 (1) እና 372 ስር ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መረዳት ይቻላል።

የተያዘውን ጉዳይ በተመለከተ 1ኛ ተጠሪ በግልጽ የታወቀ የአእምሮ ጉድለት ያለበት ስለመሆኑ ወይም የአእምሮ ጉድለት ያለበት መሆኑ ታወቆ በፍርድ ክልከላ የተደረገ ስለመሆኑ በፍትሐብሔር ሕጉ አንቀጽ 339፣ 340 እና 351 ስር በተመለከቱት ድንጋጌዎች አግባብ የቀረበ ክርክርም ሆነ ማስረጃ የለም። በርግጥ ወ.ሉ በሚደረግበት ወቅት በነበረበት የአእምሮ ችግር (ህጉ “እብድ” በሚል ይገልፀዋል) የነበረበት በመሆኑ ምክንያት ጉድለት የሌለበትን ፍቃድ ለመስጠት በማይችልበት ሁኔታ ላይ እንደነበረ ለማስረዳት ከቻለ ወ.ሉን ማስፈረስ የሚችል ስለመሆኑ በህጉ አንቀጽ 347(2) ስር

ተመልክቷል። ይሁንና ይህ ድንጋጌ፣ የአእምሮ ችግር በግልጽ የታወቀ ካልሆነ በስተቀር ወይም በፍርድ ካልተከለከለ በስተቀር የአእምሮ ችግር መኖሩ መረጋገጡ ብቻውን ወልን ለማፍረስ ምክንያት እንደማይሆን በህጉ አንቀጽ 347(1) ስር ለተመለከተው ድንጋጌ ልዩ ሁኔታ (exception) በመሆኑ፣ በጠባቡ መተርጎም እንደሚገባው ይታመናል። በመሆኑም ተዋዋዩ ወሉን ያደረገው ነፃ ፍቃድ መስጠት በማይችልበት ሁኔታ ላይ መሆኑን በማስረዳት ወሉ እንዲፈርስ መጠየቅ የሚቻለው ወሉ በተደረገበት ወቅት ተዋዋዩ እብድ (የአእምሮ ችግር ያለበት) መሆኑን እና ወሉም የተደረገው ተዋዋዩ በዚህ የአእምሮ ሁኔታ ውስጥ ሆኖ ባለበት ወቅት ስለመሆኑ በማያጠራጥር አኳያ በማስረጃ ማረጋገጥን እንደሚጠይቅ ክፍ ሲል ከተመለከቱት ድንጋጌዎች አጠቃላይ ዓላማ እና መንፈስ መረዳት ይቻላል። ይሁንና 1ኛ ተጠሪን በተመለከተ በስር ፍርድ ቤት የቀረበ የህክምና ማስረጃ ግለሰቡ አእምሮን ሊያጠቃ በሚችል በሽታ መያዛቸውን እንጂ በርግጥም ወሉ በተደረገበት ወቅት በህጉ አጠራር እብድ በመሆን አእምሮአቸውን መቆጣጠር በማያስችል ደረጃ ላይ የነበሩ መሆናቸውን አያሳይም።

ክፍ ሲል እንደተመለከተው ተጠሪዎች ወሉ እንዲፈርስ በምክንያትነት ከጠቀሱት ውስጥ አንዱ በዕድሜያቸው የገፉ ወይም የጃጁ መሆናቸውን በመግለጽ ነው። በርግጥ መጃጀት ለወል መፍረስ አንዱ ምክንያት ሊሆን እንደሚችል በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1710(2) ስር ተመልክቷል። ይሁንና መጃጀት ለወል መፍረስ ምክንያት ሊሆን የሚችለው ወሉ ለአንደኛው ወገን የበለጠ ጥቅም የሚሰጥ ሆኖ ይህም ሊሆን የቻለው የአንደኛውን ወገን (የተጎጂውን) መጃጀት ወይም በዕድሜ መግፋቱን መሠረት በማድረግ የተደረገ መሆኑ ሲረጋገጥ ስለመሆኑ በህጉ አንቀጽ 1710 (1 እና 2) ስር ከተመለከቱት ድንጋጌዎች ጣምራ ንባብ መረዳት ይቻላል። በመሆኑም በዕድሜ መግፋትን ወይም መጃጀትን መሠረት በማድረግ ወል እንዲፈርስ ጥያቄ የሚያቀርብ ወገን በዕድሜ መግፋቱ ወይም መጃጀቱ መኖሩን ብቻ ሳይሆን ወሉም ለተከላሽ የበለጠ ጥቅም በሚሰጥ መልኩ የተደረገ ስለመሆኑ ጭምር የማረጋገጥ ግዴታ አለበት። ከዚህ አንፃር የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት ተጠሪዎች ወሉ አመልካቾችን በይበልጥ ተጠቃሚ የሚያደርግ ስለመሆኑ ለማሳየት ቤቱ 10,000,000.00 እንደሚያወጣ በክላቸው ያመለከቱ ቢሆንም ይህ ግምት መሠረት የሚያደርገው ክስ በተመሰረተበት ወቅት፣ በ2005 ዓ.ም፣ ያለውን የቤቱን ዋጋ እንጂ ወሉ በተደረገበት ወቅት በ1996 ዓ.ም

የነበረውን ዋጋ አለመሆኑን ከክሱ ይዘት መረዳት ይቻላል። በመሆኑም ወሉ አመልካቾችን በይበልጥ ተጠቃሚ የሚያደርግ ስለመሆኑ ባላሳዩበት ሁኔታ የተጠሪዎችን መጃጀት ወይም በዕድሜ መግፋት ብቻ መሠረት በማድረግ ወሉ እንዲፈርስ ተጠሪዎች ያቀረቡት ጥያቄም ተቀባይነት ያለው አይደለም።

በአጠቃላይ በግራ ቀኝ መካከል የተደረገው ወል ሊፈርስ የሚችልበትን እና በህግ ተቀባይነት ያለው ተጠሪዎች ምክንያት በማቅረብ ባላስረዱበት ሁኔታ ያወጣው ወልን ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው አካል ማለትም በወል እና ሰነዶች ማረጋገጫ የተደረገ ሆኖ እያለ፣ ወሉ ተደርጎ ከ9 ዓመት በኋላ እንዲፈርስ ያቀረቡትን ክስ ተቀብሎ ወሉ እንዲፈርስ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተሰጥቶ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፀንቶ የተወሰነው ወሳኔ ወል ሊፈርስ የሚችልበትን ሁኔታ በተመለከተ ከላይ በፍትሐብሔር ህጉ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች ያላገናዘበ በመሆኑ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ብለናል። በመሆኑም ተከታዩ ተወስኗል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ.128919 በቀን 24/04/09 ዓ.ም በዋለው ችሎት፣ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 134268 በቀን 03/08/08 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰተውን ወሳኔ በማጽናት፣ የሰጠው ወሳኔ በፍ/ሥ/ሥ/ ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ተሸሯል።
2. ለክርክሩ መነሻ የሆነው ወል ሊፈርስ የሚችልበት ህጋዊ ምክንያት የለም ብለናል።
3. በዚህ ችሎት በተደረገ ክርክር ምክንያት የወጣውን ወጪ እና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።
4. እግድ ተነስቷል፤ይፃፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቅ/ሀ